



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Georgii de Rhodes Avenionensis S. J. disputationum
theologiae scholasticae tomus ...**

Rhodes, Georges de

Lugduni, 1661

Sectio I. Vtrum ad omnem actum bonum aut malum necessarium sit
iudicium conscientiae.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-81987](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-81987)

tem dici quod conscientia prodit potius ab habitu innato, quam ab aliquo habitu acquisito: dixi verò illum esse synderesim, id est habitum quo naturaliter cognoscimus prima Principia practica: illi autem habitus quos conscientia producere potest, diuersi sunt pro varietate actuum in quibus consistit.

QVÆSTIO II.

De influxu conscientia in bonitatem & malitiam Actuum humanorum.

Explicatâ vtrâque regulâ quoad existentiam, & quidditatem, sequitur vt dicam de influxu illius in omnes humanos actus, id est quomodo illos reddat bonos aut malos, non potest autem esse difficultas de Regula principali, quæ per se ipsam non concurrat villo modo; sed solum de instrumentali, & secundaria quæ alteram illam applicat, & proponit, & est (vt dixi) iudicium conscientia: quæ sine dubio influit in omnem moralitatem, vel manifestando malitiam aut bonitatem actus, vel obligando ad operandum, vel permittendo operationem: 1. Spectat ad conscientiam in genere: 2. Ad conscientiam certam aut erroneam: 3. Ad conscientiam probabilem aut dubiam: quibus addendum aliquid est de conscientia scrupulosa.

SECTIO I.

Vtrum ad omnem Actum bonum aut malum requiratur necessariò Iudicium aliquod Conscientia.

Tunc requiratur influxus aliquis, & iudicium conscientia: ad omnem actum bonum & malum, si nullus esse possit actus moraliter bonus, cui adiunctum non sit iudicium dictans illum esse bonum & honestum, nullus malus cui adiunctum non sit iudicium dictans illum esse malum.

Triplex
dubitatio.

Ratio autem dubitandi est primò, quia multa sæpè committuntur peccata ex inconsideratione, obliuione, ignorantia vincibili, tunc nullum est iudicium dictans illos actus esse bonos aut malos; sufficit enim vt aliquis voluntariè se applicet ad opus sine villo iudicio malitia: ergo sine villo influxu conscientia: possunt esse actus boni vel mali. Maior nota est, quia tùm in Scripturis tùm ab omnibus Patribus peccata ignorantia: damnantur præsertim autem ab Augustino, qui omnem iuris ignorantiam sæpè damnat, quamuis ignorantia facti à peccato excusetur, & possit esse inuincibilis: prior autem ignorantia non excusatur, quia teneris scire illud ius.

Secundò multi sæpè peccant sine conscientia: remorsu, vt sæpè testatur Scriptura, vel propter peccandi consuetudinem, propter quam excæcati, obstinati, obdurati sunt: vel propter stuporem mentis, sicut multi sæpè rustici, qui discernere rationes illas æternas omnino nesciunt, neque illas vnquam considerant: vel denique propter Passionem quâ rapiuntur, & præoccupantur.

Tertiò, si obiectum intrinsecè ac essentialiter malum sit, specificabit voluntatem, & efficiet illam malam quamuis absit cognitio.

Prima re-
gula.

Dico primò, in materia conscientia: prima & indubitata regula est, quòd nullus vnquam actus potest esse bonus, aut malus nisi conscientia, & ratio superior cognoscat & dictet illum esse bonum, aut malum, vel certè periculofum. Ita vnanimiter docent primùm Ethnici omnes Philosophi cum Aristotele, 2. *Ethico- rum, cap. 4.* quos lumen ipsam naturæ docet, ita etiam Catholici omnes Theologi cum S. Thoma quos ratio, authoritas Patrum, & Scripturæ conuincit nihil esse honestum, aut turpe sine cognitione honestatis aut

Tom. I.

turpitudinis: vt meritò rideas novos dogmatistas qui fingunt ignorantiam (vt aiunt) iuris non excusare à peccato, contra quos.

Ratio S. Thom. *arr. 3.* clara est & conuincens, quia ex naturæ lumine notum est malè agere nisi velit, quod Augustinus lib. de duabus animabus c. 11. ait: *A Pastoribus cantari in montibus, à Poëtis in theatris, ab indoctis in circulis, à Doctis in Bibliothecis, à Magistris in scholis, à Pontificibus in Templis, à genere humano, in Orbe terrarum*: Sed bonum, & malum voluntaria esse nequeunt si non cognoscantur, voluntas enim non fertur in incognitum, & hæc ratio est ob quam neque pueris, neque amentibus, neque brutis animantibus vllum tribui potest peccatum, quia scilicet notitiam non habent honestatis aut turpitudinis, ergo ad omnem actum bonum aut malum requiritur cognitio bonitatis & malitiae. Sed hoc ostendetur postea plenius cum probabitur per ignorantiam inuincibilem excusari peccatum, quia per illam tollitur voluntarium.

Secunda
regula.

Dico secundò, altera in materia conscientia: regula est vt aliquis actus moraliter bonus & honestus sit, requiritur iudiciù practicè moraliter certum: vt sit malus sufficit cognitio dubia, vel suspicio quædã illius.

Antequam probetur, pars vtrâque regulæ obseruandum est conscientiam dupliciter esse posse certam. Primò speculatiuè, secundò practicè: speculatiuè certa est illa cui non potest subesse falsum: practicè certa illa, cui falsum quidem potest subesse, sed communis tamen in eo est adhibita diligentia, qualem vulgò in negotiis adhibent sapientes. Vnde rectè notant Corduba lib. 3. *qq. quæst. 5.* Sanches lib. 2. de *Matrimonio disp. 41. num. 8.* sæpè contingere vt conscientia practicè vera sit & speculatiuè falsa & contra, verbi gratiâ, possum iudicare quod Pauperi qui apparet extremè indigens dari ex obligatione debeat Eleemosyna, quod est practicè verum, speculatiuè autem falsum. Sic enim omnis conscientia inuincibiliter erronea, speculatiuè solum erronea est, practicè autem ac simpliciter est vera, cum solum iudicium speculatiuè antecedens sit falsum. Similiter speculatiuè potest esse dubia conscientia quæ practicè certa erit & contra, vt cum quis dubius est, vtrum emiserit votum, certò tamen iudicat sibi esse licitum illud non implere. Denique rectè stare potest cum iudicio speculatiuè certo, de aliqua veritate, iudicium oppositum etiam certum, vt cum quis iudicans audiendam sibi esse Missam in die festo, iudicat tamen se propter infirmitatem non obligari: quæ tamen iudicia non sunt propriè opposita, quia vniuersale illud iudicium non includit casum in quo infirmus homo teneatur audire Sacrum; est autem in primis notandum quod iudicium speculatiuum non est illud quod sequi tenemur, sed iudicium practicum & particulare. His positis.

Conscien-
tia certa
speculatiuè
vel practi-
cè.

Prima pars regulæ manifesta est quia si requireretur ad honestatem actus iudicium speculatiue certum, cui subesse non possit falsum vix vllus vnquam rectè posset operari quia huiusmodi certitudo ferè semper est impossibilis: requiritur ergo ad honestam operationem iudicium practicè certum ac moraliter, cui potest quidem subesse falsum, sed adhibita tamen est diligentia qualem communiter sapientes in suis negotiis adhibere solent; tenetur enim quilibet vitare peccandi periculum quantum potest, atqui si practicè non sit certus se malè non operari, sed dubitet vtrum malè operetur an non, exponit se periculo malè operandi, ergo malè operatur. Nemo enim in suis negotiis operatur prudenter nisi moralem adhibeat diligentiam, ergo neque benè moraliter operari potest, nisi eandem adhibeat diligentiam.

Prima pars
regulæ.

S s

Secunda

Secunda
pars regu-
lar.

Secunda etiam regula pars est manifesta quia, exponere se voluntarie periculo peccandi est peccare, sed quisquis operatur cum cognitione dubia vel cum suspitione malitiæ exponit se periculo peccandi, ergo ad actum malum sufficit cognitio dubia malitiæ vel suspicio aliqua illius.

Solutio
difficulta-
rum.

Ad primam Resp. certum esse quod nullum unquam potest esse peccatum ex inconsideratione vel ignorantia vincibili, cui non sit semper coniuncta cognitio aliqua malitiæ: idem enim ignorantia illa peccatum est quia est voluntaria, ergo cognita est eius malitia, verbi gratiã omittis sacrum in die festo ex ignorantia vincibili, oportet vt ignorantiam illam volueris, atque adeo vt illam cognoueris; omnis enim ignorantia culpabilis (vt constabit ex sequenti disputatione) vel est affectata, & sic est directè volita; vel est crassa, quia sufficiens diligentia in ea expellenda non est adhibita, & sic negligentia illa cognita est & volita, nulla ergo ignorantia culpabilis est, quam non aliqua præcedat cognitio malitiæ, illamque siue iuris sit, siue facti Scriptura damnat & Augustinus: aliam omnem quæ inuincibilis est siue iuris sit, siue sit facti, nemo unquam damnare potuit nisi lumini rationis naturalis repugnet. Quæro enim à nouis dogmatistis quare ignorantia facti sit inculpabilis quando nulla ei præluxit cognitio? respondebunt quia deficiente cognitione non est voluntaria, vnde in isto, sed ignorantia esse iuris non est voluntaria si ei defuerit cognitio, ergo ignorantia esse iuris peccatum non est, si ei defuerit cognitio. Sed reponant aduersarij, teneris scire hoc ius, peccas ergo quando habes ignorantiam iuris. In isto ego vicissim, teneris etiam scire hoc factum, v. gr. esse hodie diem veneris neque licere comedere carnes, peccas ergo quando habes ignorantiam facti, sicut ergo dices teneor scire hoc factum quando possum scire, ac cogito me teneri, sic dicam & ego teneor scire hoc ius, si possum illud scire, cogitemque me teneri.

Ad secundam Resp. quod in omni remorsu conscientiæ reperiuntur duo, cognitio scilicet intellectus, & tristitia voluntatis, multi ex assuetudine peccandi, peccant sine remorsu provt significat tristitiam voluntatis, non provt significat cognitionem malitiæ, sine qua nemo excæcatus aut induratus peccat, vnde dicitur de illis quod *Videntes non vident intelligentes non intelligunt*, quia scilicet cognoscunt quidem mala quæ faciunt, sed non penetrant tamen quanta mala sint, quæ propterea incurrunt. Rustici quoque propter stuporem mentis explicare nesciunt, neque distinctè definire bonitatem aut malitiam suorum actuum, sed sufficiens tamen lumen habent ad cognoscendum si benè agant aut malè.

Ad tertiam Resp. nunquam actum voluntatis specificari ab obiecto bono, vel malo nisi mediâ cognitione intellectus, vnde quantumcunque malum in se ipso sit obiectum quod voluntas amplectitur, nunquam tamen refundet malitiam, si non cognoscatur vt malum.

§. II.

Corollaria moralia pro Praxi.

Motus primi.

Primum sit, motus primò primos appetitus: id est eos qui omnem aduertentiam præcedunt in quacunque materia reperiuntur mortali, aut veniali, nunquam esse peccata etiam venialia: sed neque subitos quosdam & inopinatos motus voluntatis circa obiecta spiritualia, quales sunt motus infidelitatis & blasphemiar, vt rectè notant Angelus cap. 6. moralium, Vasques disp. 106. cap. 1. quia vbiunque deest cognitio malitiæ, ibi etiam deest necessarid peccatum, in

omnibus illis motibus vtriusq; appetitus deest aduertentia, vt suppono, ergo deest etiam malitia. Itaque qui subito commotus ira percuteret alium, aut iuraret antequam cogitasset illud esse malum, ille non peccaret.

Secundum est, qui distinetur etiam diuturno tempore cogitatione aliqua, vel affectu rei per se malæ, cuius malitiam nullo modo aduertit, ille non peccat: sicut neque ille qui comederet in die ieiunij carnes, non cogitans actu se facere contra Præceptum, quantumvis antea sciisset esse diem ieiunij.

Tertium est, sicut non est vllum peccatum quando nulla est aduertentia malitiæ, sic nunquam est peccatum mortale, quando non aduertitur grauitas malitiæ, aut periculum eius, potest tamè esse graue peccatum, & mortale, quamuis non aduertatur esse peccatum mortale, quia quod graue peccatum sit mortale, non est nisi pœna, sed non est necesse vt pœna voluntaria sit & cognita, non est ergo necesse ad peccatum mortale vt cognoscatur illud esse mortale, alioqui pauci omnino infideles mortaliter peccarent: sufficit ergo cognitio saltem confusa grauitatis huius malitiæ quâ deficiente nunquam erit graue peccatum. Occidit v. g. aliquis hominem cogitans quidem illud esse malum, sed non aduertens illud esse nisi leue malum, ille grauitè non peccat, quia sola est cognitio quæ voluntati applicat malitiam aut grauitatem eius non refunditur ergo malitia nisi secundum mensuram cognitionis.

Quartum est, si quis committat adulterium aut homicidium aduertens quidem malitiam & grauitatem eorum, sed imperfectissimè tamen, & leuissimè, ille quantumvis grauissima sit materia, non peccat tamen nisi leuiter. Ratio est quia sicut ad peccatum requiritur cognitio malitiæ, sic ad graue peccatum requiritur plena & clara cognitio & consideratio illius. Quid autem requiratur ad cognitionem illam malitiæ plenam & perfectam, dicitur in *tractatu de peccatis*, nunc tantum obseruo cum Caietano in *summa* illam cognitionem dici plenam quam habere solet homo plene à somno excitatus, & sanæ mentis; illam autem dici semiplenam quæ non magis aduertit malitiam operis, quàm semidormientes & semiebrij aduertunt malitiam pollutionis quàm patiuntur; hanc enim certum est ad mortale peccatum non sufficere.

Hoc iudicium ita imperfectum contingere sæpè potest in homine sanæ mentis & non dormiente vt rectè docet Nauarrus in *Enchiridio*, vel ob passionem aliquam inuoluntariam & vehementem, cuius violentia iudicium obtenebret, & distrahat aliòque abripiat, vel ob stuporem aliquem mentis quale in rusticis sæpè deprehendimus, vel propter attentionem alterius alicuius rei cogitationem, quâ fiat vt homo licet non stupidus vigilet, leuissimè tamen aduertat malum alterius cogitationis quod in se ipsis experiuntur viri etiam timorati, qui post aliquam temporis morulam perfectè aduertentes malitiam operis statim coniciunt se nunquam consensuros fuisse cogitationi, si æquè atque tunc aduertissent, abiiciuntque omnem huiusmodi cogitationem, quasi tunc à somno excitarentur.

Quintum est, si quis occidat hominem plene quidem aduertens malitiam homicidij sed non cogitans eius circumstantias, v. g. non cogitans illum esse clericum, ille purum committit homicidium, sed non incidit in sacrilegium: si furetur alienum quod nesciat esse sacrum, furatur sed non est sacrilegus: qui fornicatur cum muliere quam nescit esse coniugatam, neque dubitat, fornicator est nõ adulter & sic de cæteris.

Sextum est, si quis causam ponit voluntariè ac liberè alicuius peccati cuius non aduertit malitiam quando

Affectus
siue aduer-
tentia.

Nullam est
siue aduer-
tentia pec-
catum.

Plena ad-
uertentia.

Aduertentia
circumstan-
tiarum.

Ponere
causam vol-
untariè.

quando illud committit, is peccavit quidem quando liberè posuit illam causam cuius effectum prævidebat: non peccat autem quando sine advertentia morali ponit illum effectum: modo tamen illa intentio non perseveret saltem virtualiter, v. gr. qui liberè inebriatur sciens se hominem interfectorum, peccat etiam homicidio quando inebriatur, non autem quando actu interficit hominem. Quod contra Vasquem in tractatu de peccatis, probandum erit ex eodem principio, quod in primis necessarium est ad omne omnino peccatum diiudicandum.

Instantia. Instabis, si quis in genere tantum cogitet se facere malè, non consideret autem speciem huius mali, v. g. dum committit furtum, quæritur quale peccatum committat; imò si cogitet se malè facere, nullo autem modo cogitet, se peccare grauius aut leuiter, ille committitne peccatum graue, aut leue.

Respondeo vtrumque illum casum esse in praxi moraliter impossibilem, qui enim furatur non apprehendit duntaxat malitiam in genere, sed malitiam in tali actu & saltem confusè apprehendit illam vt grauem. Posito tamen quod vtrumque illud posset fieri.

Prior casus. Ad primum casum Resp. quod si quis in genere duntaxat cogitet malitiam, peccatum erit in ea specie in qua esset peccatum illud, quo vellet aliquis in genere malè facere, quod esse in certa specie probandum inferius erit, ita Sanchez lib. 1. *moralis operis cap. 11. num. 5.* Azor, Sayrus, Valentia.

Posterior casus. Posterior casus obscurior est, nam Vasques *disp. 59. cap. 3.* & Sanchez *num. 6.* putant distinctione vtendum esse, si enim conscientia dicat, esse illicitum in aliqua specie id quod fit, esse peccatum mortale, si malitia sit mortalis: veniale si non sit nisi venialis: si autem proponat confusè vt peccatum id quod fit non determinatà materià peculiari, tunc aiunt illud esse semper peccatum mortale, quia tunc ille seipsum exponit periculo grauius peccandi. Alij vt Castro *disp. 1. part. 3.* Ioannes Sanches, Bonacina putant illud esse semper mortale ob eandem causam. Ego cum Valentia *q. 14. p. 4.* Salas *tract. 8. disp. vnica sect. 3.* Nauarro, Lopez & alijs existimo illud fore semper veniale peccatum, quoties malitia cogitabitur solum in genere, non cogitando de mortali, aut veniali, nec de periculo mortalis. Ratio est quia, peccatum nunquam potest esse maius, quam dicatur à conscientia, sed cum cogitatur tantum malitia communis peccato mortali & veniali, conscientia non dicat malitiam maiorem veniali, ergo malitia non potest esse maior veniali, qui autem exponit se periculo peccandi mortaliter, ille non peccat mortaliter nisi aduertat tale periculum.

SECTIO II.

De conscientia erronea qua obligat ad operandum.

Duplex conscientia erronea. Certum est primò, conscientiam erroneam quæ proponit vt bonum, quod est reuerà malum aliam esse inuincibiliter erroneam, aliam vincibiliter: inuincibiliter erronea dicitur conscientia illa cuius error deponi non potuit, neque debuit, id est quæ ita errori adheret post adhibitam diligentiam, vt non debeat illum deponere, sed potius existimare prudenter se non errare. Vincibiliter erronea illa dicitur cuius error deponi potuit, & debuit, id est quæ imprudenter iudicat, quia si sufficientem adhiberet diligentiam, non erraret. Citiùs dixeris vincibiliter erroneam illam esse cuius error præuisus aliquo modo & volutus est saltem in causa id est in negligentia quæ illum causauit: inuincibilem illam cuius error neque præuisus neque volutus est.

Tom. I.

Certum est secundò conscientiam dupliciter posse obligare, primò positiuè quando tenemur nos illi conformare, non autem illam deponere: secundò negatiuè quando tenemur nihil facere contra illam, non quidem conformando nos illi, sed tantum illam deponendo. Controuersia igitur est vtrum conscientia errans ita obliget vt peccatum sit ei non obedire, & si peccatum est quale illud & quantum sit.

Conscientia dupliciter obligat.

Ratio dubitandi est primò, quia si conscientia erronea ita obliget, vt peccatum sit illi non obedire, sequitur posse aliquem peccare amando Deum super omnia: potest enim aliquis existimare inuincibiliter esse malum amare Deum super omnia, tunc si amet, ager contra conscientiam erroneam, & peccabit, consequens autem absurdum est, nam amor Dei super omnia expellit quodlibet peccatum.

Quintuplex dubitatio.

Secundò, si agere contra conscientiam erroneam est malum, bonum erit illi obedire: v. g. si putes odium Dei & mentiri esse bonum, mentiris cum merito, & laude, consequens est absurdum, quia odium Dei, & mendacium semper habent disconuenientiam cum natura rationali, posito quocunque iudicio intellectus. Deinde bonum est ex integra causa, sed cum mentior, deest aliquid requisitum ad bonitatem saltem ex parte obiecti, ergo non potest mendacium esse bonum.

Tertiò, in tantum duntaxat tenemur sequi conscientiam in quantum illa deriuatur ab æterna Dei lege, sed conscientia quæ dicat odio habendum esse Deum non potest deriuari ab æterna illa lege, alioqui lex æterna præciperet contradictoria quia præciperet & vetaret odium Dei. Deinde Deus non potest esse author iudicij falsi cum illud sit mendacium, ergo Deus non est author conscientiarum erronearum, ergo illa non deriuatur à lege æterna.

Quartò, magis teneor obedire Deo, quam conscientiarum erronearum, sed Deus vetat mendacium vt malum: ergo licet conscientia illud non vetet, debeo tamen semper illud non dicere. Deinde præceptum potestatis inferioris non obligat, si aduersetur præcepto potestatis superioris, v. gr. si Prætor iubeat, quod prohibet princeps, sed ratio errans est potestas inferior quam Deus, ergo non teneor obedire rationi erranti.

Quintò, si conscientia erronea obliget ad operandum poterit aliquis esse ita perplexus vt liber non sit ad vitandum peccatum: nam v. gr. putat aliquando rusticus inuincibiliter esse peccatum non deferere gregem vt in die festo audiat sacrum, & vicissim esse peccatum deferere gregem, neque satis distinguere potest quodnam ex illis præceptis magis obliget, tunc ille quidquid agat necessario peccabit. Præterea vincibiliter putet aliquis, sibi esse mentiendum, tunc siue mentiat siue non semper peccabit.

Dico primò, tertià circa conscientiam regula est. Facere contra conscientiam siue vincibiliter siue inuincibiliter erroneam semper est peccatum, eiusdem speciei & grauitatis in qua esse putatur.

Tertia regula.

Prima pars proponens obligationem obsequendi conscientiarum erronearum, certa est apud omnes quam ex varijs Scripturis & Pontificibus & Patribus probant Vasques *disp. 19. cap. 2.* Sanchez *lib. 1. cap. 11.* potest autem efficaciter probari ex Apostolo Roman. 14. *Omne quod non est ex fide peccatum est*, id est omne quod conforme non est iudicio conscientiarum, vt communiter explicant Patres, & ibidem: *Scio & confido in Domino Iesu, quia nihil commune per ipsum nisi ei qui existimat, quid commune esse, illi commune est.* Deinde ratio sit, semper malum est velle facere malum, lex enim naturalis dicat malum debere vitari, sed qui agit contra conscientiam errantem vult facere malum, putat enim, v. g. malum esse obedire superiori,

Tenemur sequi conscientiam erroneam.